

31.3.2015

Dnro 3158/2/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä

RIKOSTAUSTAOTTEEN VAATIMISEN EDELLYTTÄMINEN

1

ASIA

Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan 4.10.2012 saapuneessa kantelukirjoituksessa arvosteltiin muun ohella Tampereen kaupungin menettelyä asettaa kaupungin sijaisrekisteriin pääsyn edellytykseksi rikostaustaotteen toimittaminen. Asiaa ei kantelijan salassapitopyynnön johdosta voitu tutkia kanteluna. Kirjoituksesta ilmeni kuitenkin seikkoja, joiden johdosta apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen päätti 17.7.2013 ottaa oman aloitteena tutkittavaksi Tampereen kaupungin keskitetyn sijaisrekrytoinnin menettelyn koskien sijaisrekisteriin merkittäviltä henkilöiltä vaadittavaa rikostaustaotetta.

Tampereen kaupungilta pyydettiin selvitystä siitä, vaaditaanko sijaisiksi hakeutuvilta henkilöiltä rikostaustaotetta käytännössä jo työnhakuvaiheessa sekä siitä, vaaditaanko sitä myös niiltä henkilöiltä, joiden työ- tai virkasuhteet kestävät yhteensä alle kolme kuukautta vuodessa.

2

SAATU SELVITYS

Tampereen kaupunki antoi asiassa lausuntonsa 4.12.2013.

Tampereen kaupungin lausunnon mukaan Tampere on pyrkinyt toteuttamaan lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan selvittämisestä annetun lain tarkoitusta painottaen rekrytoinnissa lasten ja nuorten oikeuksia. Tästä syystä jokaiselta sanotussa laissa tarkoitettuihin tehtäviin haluavalta henkilöltä on edellytetty rikostaustaotteen toimittamista ennen henkilön hyväksymistä keskitettyyn sijaisrekisteriin. Edelleen lausunnon mukaan sijaisrekisteriin hyväksyminen on rinnastettavissa rekrytointitilanteeseen, sillä siinä tilanteessa työnhakija haastatellaan, hänen kelpoisuutensa tarkistetaan ja palkka määritellään. Keskitetyn sijaisrekisterin avulla työllistyminen on ollut erittäin todennäköistä ja iso osa sijaisista työskentelee yli kolme kuukautta vuodessa. Keskitetty sijaisrekisteri on myös työntekijöiden etu erityisesti äkillisissä sijaistarpeissa. Lausunnossa todetaan, että työn saaminen vaikeutuu merkittävästi, jos esimiehet joutuvat varmistumaan sijaisen sopivuudesta lasten kanssa työskentelyyn erikseen kussakin äkillisessä tilanteessa.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. Laissa säädetään menettelystä, jolla alaikäisten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostaustaa selvitetään.

Sanotun lain 2 §:n (926/2012) momentin mukaan tätä lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa ala-ikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Säännöksen 2 momentin mukaan lakia ei sovelleta 1 ja momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta.

Lain 3 §:n mukaan työnantajan tulee pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensi kerran otetaan tai nimitetään sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen, johon kuuluu 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran.

Lain 10 §:stä ilmenevät muun ohella rangaistussäännökset rikostaustan selvittämisrikkomuksesta.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain esitöiden (HE 3/2002 vp) yleisperusteluissa todetaan säännösten soveltamisalan osalta, että lyhytaikaiset työsuhteet, jotka usein ovat sijaisjärjestelyjä, jäisivät menettelyn ulkopuolelle. Menettelyn ulkopuolelle jäävät myös ne henkilöt, jotka saman työnantajan palveluksessa siirtyvät toisiin tehtäviin, mikäli he ovat jo kertaalleen rekisteriotteen toimittaneet. Tällaisessa tilanteessa rekisteriotteen toimittamista voidaan pitää tarpeettomana (s. 26–27). Työnantajan tulisi vaatia työnhakijalta ennen työhön ottamista rikosrekisteriote, johon olisi merkitty tiedot rikosrekisterilaissa yksilöitävistä rikoksista tai tieto siitä, ettei henkilöllä ole kyseisistä rikoksista aiheutuneita merkintöjä. Menettely koskisi vain sitä henkilöä, joka on tullut tehtävään valituksi. Henkilön olisi ennen työsopimuksen tekemistä tai lopullista nimitystään toimitettava työnantajalle laissa tarkoitettu rikosrekisteriote. Otteen esittäminen olisi osa valintamenettelyä, joten työ- tai virkasuhde voisi syntyä vasta, kun työnantajan edellyttämä ote on esitetty (s.30).

Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan sanotun 2 §:n 3 momentin osalta muun ohella seuraavaa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan rajattavaksi lain soveltamisalaa palveluksen, tehtävän tai toimeksiannon pituuden perusteella. Työnantajalla, valvontaviranomaisella tai muulla rikostaustan selvittämisvelvollisella ei olisi velvollisuutta eikä liioin oikeutta vaatia rikosrekisteriotetta silloin, kun henkilön työ- tai virkasuhde, palvelus- tai harjoittelusuhde, toimeksiantosopimus taikka palvelujen antaminen kestää vuoden aikana enintään kolme kuukautta. Lyhytaikaiset palvelussuhteet ovat yleensä sijaisuuksia. Usein lyhytaikaiset sijaisuusjärjestelyt joudutaan tekemään nopeasti, jolloin käytettävissä olevan ajan puitteissa ei olisi edes mahdollista hankkia rekisteriotetta. Jos henkilöllä on useita alle kolme kuukautta kestäviä määräaikaista työ- tai virkasuhteita samaan työnantajaan, ote tulisi pyytää siinä vaiheessa, kun työ- tai virkasuhteitten yhteenlaskettu kesto vuoden aikana ylittää yhteensä kolme kuukautta. Menettelyä ei myöskään edellytettäisi, jos toimeksiantosopimus tehdään olemaan voimassa yhden vuoden aikana yhteensä enintään kolmen kuukauden ajan. Vuodella ei tarkoiteta kalenterivuotta, vaan aika laskettaisiin ensimmäisen työ- tai virkasuhteen alkamisesta eteenpäin. Työnantajan olisi siis henkilöä uudelleen palkattaessa tarkistettava, kuinka pitkän ajan henkilö on uuden työ- tai virkasuhteen alkamista edeltävän vuoden aikana työskennellyt työnantajan palveluksessa sellaisissa tehtävissä, joita kyseessä oleva menettely koskee. Jos kolmen kuukauden aika täyttyy uuden palvelussuhteen alkaessa tai sen aikana, henkilön olisi työnantajan vaatimuksesta esitettävä ote rikosrekisteristä ennen työ- tai virkasuhteen alkamista.

Rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentin mukaan yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten.

3.2

Arviointi

Saadun selvityksen mukaan Tampereen kaupunki edellyttää kaikilta lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettuihin tehtäviin haluavilta henkilöiltä rikos- taustaotteen toimittamista ennen henkilön hyväksymistä keskitettyyn sijaisrekisteriin. Siten rikostaustaotteen toimittamista edellytetään jo ennen kuin henkilö on tullut tosiasiallisesti valituksi tiettyyn tehtävään ja myös silloin, kun henkilön palvelussuhde on kestänyt tai tulee kestävänsä vuoden aikana alle kolme kuukautta.

Näin toimimalla Tampereen kaupunki menettelee vastoin lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia.

Kuten edellä on todettu, laissa tarkoitettu menettely koskee vain henkilöä, joka on tullut tehtävään valituksi, eikä rikostaustan selvittämisvelvollisella ole oikeutta vaatia rikosrekisteriotetta silloin, kun henkilön työ-, virka- tai muu palvelussuhde kestää vuoden aikana enintään kolme kuukautta.

4

TOIMENPITEET

Saatan Tampereen kaupungin tietoon edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen Tampereen kaupungin menettelyn lainvastaisuudesta.

Tässä tarkoituksessa lähetän Tampereen kaupungille jäljennöksen tästä päätöksestäni.